

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
кафедра політичної соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

рівень вищої освіти **бакалаврський**
галузь знань **05 соціальні та поведінкові науки**
спеціальність **054 соціологія**
освітня програма **соціально-політичні та маркетингові дослідження,
соціологія комунікацій, реклами та зв'язків з громадськістю**
вид дисципліни **обов'язкова**
факультет **соціологічний**

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

Протокол від “28” червня 2023 року, №6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Запорожченко Руслан Олександрович – магістр політології, старший викладач кафедри політичної соціології соціологічного факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології

Протокол від “23” червня 2023 року, №11

в.о. завідувача кафедри політичної соціології

В'ячеслав НІКУЛІН

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньої програми

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціологія комунікацій, реклами та зв'язків з громадськістю»

Гарант освітньої програми

Ірина СОЛДАТЕНКО

Програму погоджено методичною комісією соціологічного факультету

Протокол від “26” червня 2023 року, №9

Голова методичної комісії соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Конфліктологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 054 соціологія.

і. 1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Конфліктологія» є ознайомлення студентів із теоретико-методологічним базисом вивчення та аналізу конфліктів як соціальних, політичних, економічних та культурних явищ у суспільстві; розвиток здібностей та компетентностей, які необхідні для вирішення й подолання конфліктів та конфліктних ситуацій; ознайомлення з практиками фасилітації та медіації.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- Ознайомити із соціальними витоками конфлікту;
- Опрацювати методологічне підґрунтя дослідження й аналізу конфліктів;
- Опанувати інструментарій виявлення та вирішення конфліктів;
- Аналізувати конфліктні ситуації, співставляти їх між собою;
- Стимулювати пошук адекватних публікацій, розвивати критичне мислення;
- Вміти вирішувати конфліктні ситуації із застосуванням різних методик і практик.

1.3. Кількість кредитів:

3 кредити для СПМ та **4 кредити** для ССК

1.4. Загальна кількість годин:

90 годин для СПМ та **120 годин** для ССК

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
-	3-й
Семестр	
-	5-й
Лекції	
-	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
-	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
-	76 год. / 106 год.
у тому числі індивідуальні завдання (за рахунок самостійної роботи):	
26 годин	

1.6. Заплановані результати навчання відповідають вимогам освітньо-професійним програмам «Соціально-політичні та маркетингові дослідження» і «Соціологія комунікацій, реклами та зв'язків з громадськістю» спеціальності 054 Соціологія. У відповідності до освітньої програми студенти повинні:

Знати:

- Ключові поняття та основні концепції конфліктології;
- Генезу розвитку вивчення конфліктів як соціальних явищ;
- Теоретико-методологічну базу та інструментарій конфліктології;
- Емпіричні та електоральні дослідження з вивчення конфліктів.

Вміти:

- Коректно використовувати поняття й категорії конфліктології;
- Аналізувати критичні джерела, співставляти їх між собою;
- Пояснювати суперечливі явища та процеси, критично їх сприймати;
- Досліджувати та аналізувати конфлікти, вирішувати їх;

Окрім того, запропонована навчальна дисципліна сприяє розвитку у студентів матриці компетентностей, серед яких:

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК03. Здатність працювати в команді.

ЗК04. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК05. Здатність працювати з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Здатність генерувати нові ідеї.

Спеціальні компетентності:

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

Програмні результати навчання:

ПРН07. Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації.

ПРН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

ii. Розділ 1. Конфліктологія як наука не лише про конфлікти.

iii. Тема 1. Що таке конфлікт? Гносеологія та онтологія соціальних конфліктів.

Конфлікт як соціальне явище. Конфлікт як політичне явище. Конфліктна теорія виникнення суспільства. Конфліктна теорія походження влади. Конфліктна теорія виникнення держави. Конфлікт як природний стан суспільства. Теоретико-методологічна основа для вивчення й аналізу конфліктів. Р. Дарендорф та його типологія соціальних конфліктів. К. Маркс та конфліктна теорія. М. Вебер та теорія соціальної взаємодії. Конфлікт у розумінні Л. Козера та Г. Зіммеля. Конфлікт як дискурс. Конфлікт як влада. Конфлікт як процес.

iv. Тема 2. Типи та різновиди конфліктів, їх специфіка і функції.

Конфліктологія як наука про конфлікти. Типи конфліктів. Класифікації конфліктів у соціальному та політичному проявах. Єдина теорія конфліктів та конфліктогенез. Гносеологія конфліктів крізь призму «соціального» й «політичного». Діалектика конфліктів. Конфлікт та процес соціалізації. Соціальний конфлікт. Конфлікти у приматів та конфлікти у людей. Несоціальні конфлікти та їх специфіка.

- v. **Тема 3. Інструментарій конфліктології для вирішення конфліктів.**
Можливі сценарії вирішення конфліктів. Моделювання та планування у вирішенні конфліктів. Медіація та соціальний контроль. Фасилітація та появи допомоги. Арбітраж й соціальна взаємодія. Посередництво та комунікація. Альтернативні методики врегулювання конфліктів. Комунікативні механізми регулювання конфліктів. Ораторське мистецтво у врегулюванні конфліктів. Перемовини та взаємодопомога.
- vi. **Розділ 2. Практичний вимір конфліктології.**
- vii. **Тема 4. Конфліктологія на допомозі у майбутнього піарника.**
Теорія комунікацій крізь призму конфліктології. Мас-медіа та політика: можливі варіації конфліктів. Різновиди конфліктів у соціальних мережах. Реклама як двигун конфліктів. Приклади конфліктів у рекламних кампаніях. PR-технології конфліктів. Конфлікти крізь призму комунікацій. Провокування конфліктів. Вирішення конфліктів. Рекламні комунікації як спосіб провокування і подолання конфліктів. Сучасні глобальні тенденції та їх роль у продукуванні конфліктів. Приклади впливу масової культури на виникнення соціальних, політичних і гендерних конфліктів.
- viii. **Тема 5. Конфліктологія в політиці й маркетингу.**
Політичні конфлікти. Політичні режими та системи крізь призму конфліктів. Соціологічні дослідження конфліктних ситуацій та конфліктів. Влада як боротьба і влада як конфлікт. Політична мова ворожнечі та ненависті. Просування конфліктів у публічному політичному просторі. Конфлікт як спосіб перемоги на виборах. Конфлікт як спосіб відтворення політичної системи. Сучасні реалії України: конфлікти та примирення. Політики пам'яті та політики образи. Політики конфліктів. Приклади впливу масової культури на виникнення політичних і культурних конфліктів.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	заочна форма СПМ						заочна форма ССК					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	Інд.	С. р.		л	п	лаб.	Інд.	С. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Конфліктологія як наука не лише про конфлікти.												
ix. Тема 1. Що таке конфлікт? Гносеологія та онтологія соціальних конфліктів	19	2	1			16	19	2	1			16
Тема 2. Типи та різновиди конфліктів, їх специфіка і функції	18	2	1			15	23	2	1			20
Тема 3. Інструментарій конфліктології для вирішення конфліктів	17	2				15	22	2				20
Разом за розділом 1	54	6	2			46	64	6	2			56
Розділ 2. Практичний вимір конфліктології.												
Тема 4. Конфліктологія на допомозі у майбутнього піарника	18	2	1			15	28	2	1			25
Тема 5. Конфліктологія в політиці й маркетингу	18	2	1			15	28	2	1			25
Разом за розділом 2	36	4	2			30	56	4	2			50
Усього годин	90	10	4			76	120	10	4			106

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Чи можливе подолання конфліктів у сучасності?	2
2	Новітні моделі вирішення конфліктів: індивід або колектив?	2
	Разом	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (СПМ/ССК)
1	Підготовка до семінарських занять із запланованих тем	10/20
2	Підготовка аналітичного есе	20/20
3	Підготовка індивідуального завдання	26/26
4	Підготовка до написання іспиту	10/20
5	Аналіз матеріалів, прослуханих на лекційних заняттях	10/20
	Разом	76/106

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом передбачене індивідуальне завдання. Студентам пропонується проаналізувати конфлікт, який або відбувався в минулому, або відбувається зараз. Це можуть бути соціальні, політичні, економічні, культурні та інші конфлікти. Робота має бути виконана за наступними структурними елементами:

- *Коротка історія конфлікту, його передумови та сторони;*
- *Перебіг подій та основні події;*
- *Реакція міжнародної спільноти на конфлікт;*
- *Можливі або реальні варіанти вирішення конфлікту;*
- *Роль ЗМІ та медіа в даному конфлікті;*
- *Політичні, економічні, соціальні, культурні наслідки конфлікту;*
- *Реакція масової культури на цей конфлікт;*
- *Ваше бачення того, чому цей конфлікт почався;*
- *Ваше бачення того, як потрібно було б вирішити цей конфлікт;*
- *Ваше бачення того, наскільки цей конфлікт відзначився на світовій спільноті.*

Індивідуальне завдання виконується на комп'ютері. Обсяг роботи повинен складати від 10 до 15 сторінок формату А4. Шрифт Times New Roman, 14, інтервал – 1,5. Робота має містити всі зазначені структурні елементи, які виділяються у роботі напівжирним шрифтом. Виконання індивідуального завдання є обов'язковою умовою для допуску студента до написання іспиту. Під час виконання індивідуального завдання студент повинен опрацювати щонайменше 10 джерел, серед яких наукові статті чи монографії, інтернет-ресурси, публікації ЗМІ тощо. Також, за бажанням студента, до індивідуального завдання можуть додаватися фото або відео матеріали, мапи чи малюнки, які доповнюють або ілюструють викладений матеріал.

Критерії оцінювання індивідуального завдання

Робота виконана на високому рівні. Описані необхідні структурні елементи, проведено порівняльне політологічне дослідження. Робота є логічною,	21-30 балів
---	--------------------

послідовною, з викладом необхідного матеріалу. Використовуються концепції, моделі та підходи політичної науки, є міждисциплінарний підхід. Наявна презентація і проведений захист дослідницького проекту.	
Робота виконана на високому рівні. Наявні необхідні структурні елементи, проведено порівняльне політологічне дослідження. Робота є у більшості логічною, послідовною, з викладом необхідного матеріалу. Утім, використовується недостатня кількість концепцій, моделей або підходів. Наявна презентація і проведений захист дослідницького проекту, утім є плутанина у відповідях на запитання під час захисту.	11-20 балів
Робота виконана на середньому або низькому рівні. Виконані загальні вимоги до дослідницького проекту. Є презентація та відбувся захист проекту. Утім, слабка методологічна основа роботи, нечітке або нелогічне викладення матеріалу. При захисті роботи спостерігається слабке орієнтування студентів у власному проекті.	0-10 балів

7. Методи навчання

Навчальний курс «Конфліктологія» організовано у формі лекційних занять з використанням мультимедійного забезпечення (презентація, фото- та відео-матеріали), а також у вигляді семінарських занять, на яких студенти виступають із доповідями або відповідають на питання викладача, беруть участь в групових іграх тощо. Окрім того навчальним планом передбачена контрольна робота, яка виконується студентами у вигляді аналітичного есе. Також передбачено виконання індивідуального завдання. Формою підсумкового контролю є письмовий іспит, який відбувається у зазначений час в період складання сесії студентами. Навчальним курсом також передбачений формат онлайн-навчання з використанням онлайн-платформ Zoom, Telegram, Google-classroom .

Елементи дистанційного викладання

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Канал у Telegram/Zoom
2. Подача нової інформації	Аудіозапис Тексти Відеоконференція Відеолекція	Google-classroom Google-classroom Zoom Zoom
3. Тренування	Питання для самоперевірки Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем	Telegram / Google-classroom Telegram Youtube
4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Інтерактивні практичні завдання	Google-classroom Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання екзаменаційної роботи Контрольна робота	Zoom/Google-classroom Google-classroom/Zoom
6. Рефлексія	Відповіді на рефлексивні питання	Zoom
7. Зворотній зв'язок	Чат, форум, опитування аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем	Telegram / Google-classroom

8. Методи контролю

Методами контролю є перевірка засвоєння студентами лекційного матеріалу на семінарських заняттях шляхом їхньої самостійної підготовки. До такої підготовки відноситься

опанування та засвоєння лекційного матеріалу, робота з джерелами та науковою літературою (статті, монографії або розділи монографій тощо).

Окрім того, передбачена контрольна робота, яка проводиться у вигляді письмової роботи – аналітичного есе на обрану студентом тему із запропонованих викладачем. Аналітичне есе повинно бути підготовлено відповідно до вимог та оцінюється за конкретними критеріями.

Підсумковим контролем є письмовий іспит, що складається із трьох запитань. Іспит оцінюється відповідно до конкретних критеріїв оцінювання.

Аналітичне есе.

Аналітичне есе – це контрольна робота, яка є обов’язковою для виконання студентом під час навчального курсу. Аналітичне есе повинне бути надруковане на комп’ютері й в електронному вигляді надіслане на електронну адресу викладача. Аналітичне есе повинно бути розміром від 3 до 6 сторінок, надруковане 12 розміром шрифту через інтервал 1,5. Під час підготовки аналітичного есе повинно бути опрацьовано та використано мінімум 5 наукових джерел (статті, монографії, інформаційні портали, джерела тощо).

Орієнтовні приклади тем для аналітичного есе

2. Чи можна сказати, що конфлікт у ДНК людини?
3. Як посварилися «Coca Cola» і «Pepsi»: рекламні варіації боротьби двох гігантів.
4. Гендерні конфлікти та їх роль у політиці.
5. Релігійні конфлікти та роль ідеології в їх відтворенні.
6. Політичні конфлікти та криза політичних режимів.
7. Соціальні конфлікти крізь призму владних відносин.
8. Глобальні конфлікти й геополітичні метаморфози.
9. Якщо я «Дістану Ножі», то чи стане це приводом для конфлікту?
10. Гаррі Поттер і практики фасилітації: конфліктний аналіз.
11. Чи правий був Танос, коли забажав урятувати Всесвіт?
12. Роналду і Coca Cola: чому зірки готові йти на конфлікт?
13. Гра Престолів – це сімейний конфлікт, або щось інше?
14. Навіщо реклама провокує конфлікти?
15. Тотальна толерантність, або доброго вечора, пані Ненависть.
16. Коли конфлікт стає війною: окресліть межі (не)можливого.

Критерії оцінювання аналітичного есе

Відповідь є повною, розгорнутою, використовується лекційний матеріал, опрацьовані наукові джерела. Спостерігається розвиток авторської думки, цікаві ідеї та зауваження, критично осмислюється обрана тема.	16-20 балів
Відповідь є повною, розгорнутою, опрацьовані наукові джерела. Спостерігається розвиток авторської думки, є критичні зауваження з боку студента.	10-15 балів
Відповідь є неповною, частково розгорнутою. Наукові джерела є слабо опрацьованими. Відсутні критичні зауваження, проте спостерігається аналітичний потенціал.	0-9 балів

9. Схема нарахування балів

Навчальна дисципліна структурно поділяється на роботу на семінарських заняттях, підготовку доповідей та виступів, роботу над індивідуальним завданням, контрольну роботу у вигляді есе, а також екзаменаційну роботу.

- *Підготовка до семінарських занять оцінюється*, а також виступ на семінарському занятті оцінюється за шкалою від 0 до 5 балів.
- *Контрольна робота у вигляді есе оцінюється за шкалою від 0 до 20 балів.*

- *Індивідуальне завдання* у вигляді дослідницького проекту оцінюється за шкалою від 0 до 30 балів.
- *Екзаменаційна робота* (у письмовій формі) оцінюється за шкалою від 0 до 40 балів.

Разом за навчальний курс студент може максимально отримати 100 балів.

Підсумковий семестровий контроль (іспит)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Іспит	Сума
Розділи 1-2	Контрольна робота	ІНДЗ	Разом		
10	20	30	60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк, Л. (2015). Соціальна конфліктологія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ.
2. Пірен, М. (2003). Конфліктологія. Київ: МАУП.
3. Скібіцька, Л. (2007). Конфліктологія. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури.
4. Яхно, Т., Куревіна, І. (2012). Конфліктологія та теорія переговорів. Київ: Центр учбової літератури.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Clements, K. & Lee, S. (2021). Multi-level Reconciliation and Peacebuilding: Stakeholder Perspectives. Routledge.
2. Coleman, P. (2014). The handbook of conflict resolution: theory and practice. Wiley.
3. Leiner, M. (2018). Alternative Approaches in Conflict Resolution. Palgrave Macmillan.
4. Megoran, N. (2014). The Geographies of Peace: New Approaches to Boundaries, Diplomacy and Conflict Resolution. I.B.Tauris.
5. Pollack, J. (2020). Conflict Resolution Playbook: Practical Communication Skills for Preventing, Managing, and Resolving Conflict. Rockridge Press.

6. Puiman, R. (2019). *The Mindful Guide to Conflict Resolution: How to Thoughtfully Handle Difficult Situations, Conversations, and Personalities*. Adams Media.
7. Weinstein, L. (2018). *The 7 Principles of Conflict Resolution*. Pearson Education Limited.
8. Багінський, А. В. (2019). Сучасні соціально-політичні конфлікти у структурному вимірі. Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право, (2 (42)), 6-10.
9. Білецька, Т. В. (2018). ЗМІ як тригери соціальної конфліктності: українські реалії.
10. Гарькавець, С. О. (2018). Соціальні конфлікти – пропозиція нової класифікації. Теоретичні і прикладні проблеми психології, (2), 87-98.
11. Івачевська, О. В. (2017). Соціальні конфлікти в сім'ї: теоретична модель. Наукові студії із соціальної та політичної психології, (40), 139-146.
12. Корнелюк, Ю., & Корнелюк, Ю. (2019). Природа юридичного конфлікту: феноменологічний дискурс. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки, (Випуск 22), 74-80.
13. Петренко, І. В. (2018). Специфіка комунікативно-технологічного врегулювання соціальних конфліктів в освітньому середовищі. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», (5), 199-205.
14. Ровенська, В. В. (2020). Медіація як метод вирішення соціальних конфліктів в Україні. Бізнес та інтелектуальний капітал, (2), 189-194.
15. Ростецька, С. І. (2018). Конфлікт ідентичностей як загроза безпеці сучасних держав. Актуальні проблеми політики, (61), 128-137.
16. Шевель, І. П. (2018). Соціальний конфлікт як феномен соціологічного пізнання. Габітус, (5), 105-108.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Що таке соціальний конфлікт?
2. Макс Вебер та його бачення соціального конфлікту.
3. Карл Маркс та соціальний конфлікт.
4. Ральф Дарендорф і його теорія конфліктів.
5. Політичні конфлікти: специфіка та особливості.
6. Гендерні конфлікти: специфіка та особливості.
7. Економічні конфлікти: специфіка та особливості.
8. Соціальні конфлікти: специфіка та особливості.
9. Культурні конфлікти: специфіка та особливості.
10. Льюїс Козер і його бачення конфліктів.
11. Кеннет Боулдінг та теорія соціального конфлікту.
12. Георг Зіммель як фундатор теорії соціального конфлікту.
13. Практики фасилітації: специфіка.
14. Медіація та вирішення конфліктів.
15. Вирішення конфліктів у роботі маркетолога.
16. Вирішення конфліктів у роботі піарника.
17. Яку роль відіграють ЗМІ у провокуванні конфліктів.
18. Політична боротьба крізь призму конфліктології.
19. Діалектика конфліктів.
20. Гносеологія конфліктного аналізу.
21. Масова культура та її роль у продукуванні конфліктів.
22. Природа соціального конфлікту та його варіації.
23. Політична боротьба та політична влада як способи відтворення конфліктів.
24. Політики пам'яті та політики образи.
25. Конфлікт у XXI столітті: тотальна толерантність та локальний конформізм.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи

Відповідь характеризується повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням спеціальною термінологією; творчим креативним підходом; розгорнутими та закінченими думками; послідовністю, логічністю викладення думок.	31-40 балів
Відповідь характеризується повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням термінами, поняттями; допущенням невідповідностей у викладі матеріалу; помилками при відповідях на питання.	16-30 балів
Відповідь характеризується слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням деяких помилок у відповідях на питання, нелогічністю та неточністю викладення матеріалу.	6-15 балів
Відповідь характеризується дуже слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням грубих помилок у відповідях на питання.	0-5 балів